

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄ ΥΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

I

Τὴν θρησκείαν ἀποτελεῖ ὁ πνευματικὸς σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο δὲ ὁ Χριστιανισμὸς εἶνε ἡ τελειοτάτη καὶ ὀριστικὴ θρησκεία τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς μὴ διδασκθεῖσα μόνον ἀλλὰ πραγματοποιηθεῖσα ἐν τῷ προσώπῳ Ἰησοῦ οὐχὶ ὡς ἀπλὴ συμβολικὴ ἀπεικόνισις, ἀλλ' ἐν ἐμπράκτῳ ἐνώσει τοῦ Θεοῦ μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς καὶ ὑποστάσεως. Τούτου δ' ἐνεκεν ἀδύνατον εἶνε νὰ μελετήσωμεν κεχωρισμένως μετὰ δογματικῆς ἀκρίβειας τὰ συναποτελοῦντα στοιχεῖα τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ, τὸ τῆς Θεότητος τουτέστι καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἵότι οὐ μόνον συνυπάρχουσιν, ἀλλὰ καὶ συνταυτιζόμενα ἀποτελοῦσι τὸ ἀκατάληπτον μυστήριον τῆς ἐνότητος. Ὅμιλῶν πρὸς διαφώτισιν τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ὑπερκοσμίου ἀληθείας περιβάλλει κατ' ἀνάγκην τὰ διδάγματα διὰ σημείων καὶ λόγων καταληπτῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ διδασκόμενα δὲν εἶνε συμπεράσματα διανοητικῆς ἢ ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας, ἀλλ' ἐκπορεύονται ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑποστάσεως καὶ Θεανθρώπου συνειδήσεως. Διὰ τοῦτο δὲν ὁμιλεῖ ὡς εἰ φιλοσοφοῦντες καὶ διαλεκτικῶς ἀναλύοντες τὰ διανοήματα, ἀλλ' ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ μηδεμίαν δίδων περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων του δικαιολογίαν, ἵότι Ἐκεῖνος εἶνε ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια.

Ἄλλ' ἐνῶ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας εἰς τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ κεχωρισμένη μελέτη τῶν συνταυτιζομένων στοιχείων, οἱ μὴ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες μελετῶσι καὶ κρίνουσι πάντα τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους τῆς Θεανθρώπου προσωπικότητος ὡς

ἐκτάκτους μὲν καὶ διεγείροντας τὸν θαυμασμὸν πάντων, ἀλλ' ὡς μὴ ἐξερχομένους ἐκ τῶν ὁρίων τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Θὰ προσδράμωμεν ὡς ἐκ τούτου εἰς τοὺς πολεμίους τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ θὰ ζητήσωμεν ἀπὸ αὐτοῦ τὴν ἐκτίμησιν καὶ στάθμισιν τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ ἀνθρωπίνην ἐξεταζομένου ἔποψιν.

Ποῦ ἄρα γε θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἡ τοιαύτη μελέτη; Ἀκολουθήσατέ με, ἀναγνώσται, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, εἰς ἣν μᾶς εἰσάγουσιν οἱ θεωροῦντες τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἔργον ἀνθρωπίνης διανοίας, ὅπως ἴδωμεν τὸ τελικὸν σημεῖον, εἰς ὃ καταλήγομεν.

Ὁ Πέρκερ ἀναλύσας καὶ ἀκριβῶσας τὰς ἀνθρωπίνους ἀρετὰς τοῦ Ἰησοῦ, μὴ ἀποδεχόμενος τὸν θεανθρωπικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα, ἀποθαυμάζων δὲ τὴν τελειότητα παντὸς λόγου καὶ παντὸς ἔργου τῆς ἐκτάκτου προσωπικότητος καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα. «Ὁ Ἰησοῦς δημιουργεῖ μίαν νέαν ἀτμόσφαιραν ἐπιλάμπουσαν ὡς ἡ ἡμέρα, εὐρεῖαν ὡς ὁ οὐρανὸς καὶ ἐπὶ πάντων τῶν θνητῶν ὑπερυψουμένην. Καὶ μολαταῦτα ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀνῆκεν οὔτε εἰς τὴν Στοᾶν οὔτε εἰς τὸ Λύκειον, δὲν ἐφοίτα οὔτε κἂν εἰς σχολὴν προφητῶν, ὁ Θεὸς εἶνε ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Χριστοῦ.» (α) Ὁ δὲ Κάνιγγ μὴ ἀποδεχόμενος τὸ δόγμα τῆς Τριάδος γράφει· «Ἀναγνωρίζω ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶνε τι ἐξέχον τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ πάντες οἱ διαμφισβητοῦντες τὴν θεότητά του δὲν θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς ἀπλοῦν ἄνθρωπον. Κάμνουν πάντοτε μεταξὺ ἡμῶν καὶ Ἐκείνου σπουδαίαν διάκρισιν. Θεωροῦν τὸν Ἰησοῦν ὡς προικισθέντα δι' ἐκτάκτων δωρημάτων, ἀγαθότητος, δυνάμεων, βοηθείας καὶ γνώσεων, ἐπιλάμποντα δὲ δι' ἀγιότητος ἀνευ κηλίδος. Καὶ πάντες συμφωνοῦσιν ἀνομολογοῦντες ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπεσχίασε πάσας τὰς ἀνθρωπίνους τελειότητας διὰ τῆς ἀγαθότητος καὶ τοῦ μεγαλείου του.» (α)

(α) Πέρκερ. Ὁμιλίαι περὶ Θρησκείας. 275.

(α) Channing. Λόγος περὶ Ἰησοῦ. Μετάφρασις εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπὸ L. Boulaye.

Τίς εἶνε ἄρα γε ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου; Πῶς ἀναχωροῦντες ἀπὸ τῆς προϋποθέσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ προτιθέμενοι νὰ ἐξηγήσωσι τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπότητος καταλήγουσιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς Θεότητος;

Καὶ σημειώσατε, ἀναγνώσταί, ὅτι οἱ ταῦτα ἀνομολογοῦντες εὐδόκως διαμφισβητοῦσι τὴν πιστότητα τῆς εἰκόνος τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ, οἷα ἀποτυποῦται ἐν ταῖς Εὐαγγελίαις. Ὁ Ῥουσῶ ἐλεγεν ὅτι, ἐὰν ὁ Ἰησοῦς δὲν ἦτον οἷος διεγγραφή ἐν ταῖς Εὐαγγελίαις, οἱ ἐπινοήσαντες θὰ ἦσαν ἀνώτεροι τοῦ ἥρωός των, οἱ δὲ νεώτεροι κριτικοὶ κρίνουσιν ὅτι ἀπολύτως ἀδύνατος θὰ ἦτον ἡ ἐπινοήσις προσωπικότητος οἷα τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὸν χρόνον μάλιστα καθ' ὃν ἐγράφησαν τὰ βιβλία τῆς Νέας Γραφῆς καὶ ἰδίᾳ αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, ἐξ ὧν βεβαιοῦνται πάντες οἱ χαρακτῆρες τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ἐξαγόμενοι καὶ ἐκ τῶν Εὐαγγελίων. Ὁ Κάνιγγ, ὁ Γαῖτε, ὁ ἀνώνυμος ἀλλὰ πολυμαθέστατος συγγραφεὺς τοῦ «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος» συμφωνοῦντες μὲ τὰς γνωματεύσεις τῶν κριτικῶν ἀποφαίνονται ὅτι ἀδύνατον ἀπέβαινεν εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς νὰ δημιουργήσωσι προσωπικότητα προσεγγίζουσαν εἰς τὴν τοῦ Ἰησοῦ. Εἰς μίαν δὲ τῶν ἐπιλάμψεων τοῦ σκεπτικοῦ πνεύματος τοῦ Ρενάν ἡ συνείδησις ὑπηγόρευσε εἰς τὸν κάλαμόν του τὴν ἐξῆς ὁμολογίαν. «Ἡ προσωπικότης τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἐδημιουργήθη βεβαίως ἀπὸ τοὺς μαθητάς, διότι ἦτον ὁ πάντων ἀνώτερος. Πλὴν τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Παύλου οἱ λοιποὶ ἦσαν ἐστερημένοι εὐφυΐας καὶ ἰκανότητος Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἰησοῦ οὐ μόνον δὲν ἐξωραίσθη ἀπὸ τοὺς βιογράφους του, ἀλλὰ καὶ ἐσμικρύνθη.» (α)

Πρὸς λύσιν τοῦ τεθέντος προβλήματος θὰ προβῶμεν εἰς τὴν μελέτην καὶ ἀνάλυσιν τῶν χαρακτήρων τῆς προσωπικότητος

(α) Ρενάν. Βίος τοῦ Ἰησοῦ. Κεφ. XXVIII.

τοῦ Ἰησοῦ ἀποδεχόμενοι τὰ γεγονότα εἶα ὠρίσθησαν ἀπὸ τοὺς μὴ ἀποδεχομένους τὴν θεανθρωπικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν καὶ μηδὲνως συνεχόμενα μετὰ τῆς θαυματουργοῦ αὐτοῦ δυνάμεως.

II

Προορατικότης.

Οἱ θεμελιωταὶ τῶν διαφορῶν θρησκευμάτων ἀνήγειραν τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν οἰκοδομήματα καὶ ὤρισαν τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν, μεθ' ἧς ὤφειλον νὰ συμμορφωθῶσιν αἱ ὁπαδοὶ τῶν. Ὁ Κομφούκιος ἐδίδαξεν ἐπὶ πενήτηντα ὄλα ἔτη εἰς τὰς διαφορὰς τῆς Κίνας ἐπαρχίας, τιμηθεὶς δὲ καὶ ἐνισχυθεὶς ὑπὸ διαφορῶν ἡγεμόνων ἰδρυσεν ἐν πάσῃ τῇ αὐτοκρατορίᾳ τὸ ἠθικοθρησκευτικὸν αὐτοῦ σύστημα. Ὁ Ζωροάστρης ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γουστάσου ἐπεξέτεινεν ἐπὶ πάσης τῆς Περσικῆς χώρας τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν θρησκείαν, ἧς τὸ κράτος ὠπισθοχώρησε μετὰ τὸν θάνατόν του. Ὁ βασιλόπαις Βούδας ἐδίδαξεν ἐπὶ 44 ἔτη, ἑκατὸν δ' ἑκατομμύρια προσηλύτισε ζῶν ἐτι εἰς τὰς πανθειστικὰς δοξασίας του. (α) Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς διδάξας ἐπὶ τρία ἔτη καὶ προσελκύσας ὀλίγους μαθητάς, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἀποδειλιάσαντες κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν ἐγκατέλειψαν αὐτόν, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τε τῶν ὁμοεθνῶν καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας καὶ εἰς θάνατον καταδικασθεὶς οὐδὲν ἀφῆκε συντελεσθέν, οὐδὲν γραπτόν, οὐδὲν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, οὐδὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Καὶ προεῖδε τὰς νέας τῶν μαθητῶν διώξεις, καὶ προεῖδεν ὅτι πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἐξουσίαι θὰ ἐξεγερθῶσι κατὰ παντὸς μνημονεύοντος τὸ ὄνομά του, καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ἀπερχομένου αὐτοῦ ἀπὸ τῆς γῆς οἱ

(α) Broglie. Ἱστορία τῶν θρησκευμάτων.

μαθηταὶ σκορπισθήσονται καὶ λιθοβοληθήσονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ῥιφθήσονται εἰς τὰς φυλακὰς καὶ δεσμωτήρια. Ἀπέναντι δὲ τοιούτων στοιχείων ἀποτυχίας ὁ Ἰησοῦς ὑπέσχετο τοῖς μαθηταῖς, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου, ὅτι πάντας ἐλκύσει πρὸς ἑαυτὸν καὶ μετ' ἀδιστακτοῦ βεβαιότητος λέγων τὰ μέλλοντα γενέσθαι προδιετύπου τὰ περὶ ἐξαπλώσεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὴν νίκην μετὰ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνέλιξιν τῆς νέας ἠθικῆς ζωῆς καὶ δημιουργίας. «Νῦν εἰρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε.»(α) Καὶ εἰδομεν τὰ ἐναντία πάσης ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ λογικότητος προφητευθέντα πραγματοποιήματα καὶ βλέπομεν τὰ ἀγγελθέντα ἡμῖν πρὶν γενέσθαι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας πληρούμενα ἐναντίον πάντων τῶν ἱστορικῶν νόμων τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸν λιθοβολοῦντα τὸν Στέφανον μεταβαλλόμενον εἰς διδάσκαλον τῶν ἐθνῶν, τὸν φιλοσοφοῦντα Ἰουστίνον μαρτυροῦντα ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὴν σοφίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος περιβάλλουσαν τὰς αἰωνίους ἀρχὰς τοῦ Ναζωραίου, καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ῥώμης πίπτουσαν πρὸ τῆς δυνάμεως τοῦ ὑπ' αὐτῆς καταδικασθέντος εἰς θάνατον, καὶ τοὺς διώκοντας διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου αὐτοκράτορας τὴν χριστιανικὴν ἰδέαν καθωραρίζοντας τοὺς θρόνους καὶ τὰ στέμματα αὐτῶν διὰ τοῦ σημείου τῆς σταυρώσεως· καὶ εἰδομεν τὴν νέαν δημιουργίαν τοῦ πολιτισμοῦ ἀνεγειρομένην ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ μετὰ τὴν νέαν γενομένην καταδίωξιν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης κατατασσομένους μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ τοὺς Δέβη καὶ Φαραδάη καὶ Παστέρ. Καὶ τὰ ἔτη παρέρχονται καὶ ὁ εἰς τῶν αἰώνων τὸν ἄλλον διαδέχεται καὶ θρησκευτικοὶ πόλεμοι καὶ ἐθνῶν ἀναστατώσεις ἐπεγείρονται, καὶ ὁ καθολικισμὸς καὶ ὁ προτεσταντισμὸς ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἀποχωρίζονται καὶ τὸ ἀσεβὲς τοῦ Βολταίρου πνεῦμα ὁδηγεῖ τὸν Γαλλικὸν λαὸν μέχρι τῶν προθύρων τῆς

(α) Ἰωάννης Κεφ. XIV. 29.

ἀθείας. Οὐδεμία ἀνθρωπίνη προσωπικότης κατεπολεμήθη ὑπὸ ἰσχυροτέρων δυνάμεων ὅσον ἡ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὁμοίως ἵσταται πάντοτε ἀκατάβλητος καὶ ἀκατανίκητος καὶ οἱ λόγοι καὶ ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα του φωτίζουν τὴν εἰκόνα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ διοικῶσι τὴν συνείδησιν αὐτῆς, μετὰ δέκα δὲ καὶ ὀκτὼ ὄλους αἰῶνας ἐνθουσιῶσι τοὺς σοφοὺς, ὡς ἐνέπνευσαν τοὺς ἀλλεῖς, καὶ ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων τῆς ἐπιστήμης ἐρμηνέων, ἐν τῷ ναῶ τῆς ἐπιστήμης, ἐν τῷ Γαλλικῷ Ἰνστιτούτῳ ἠκούσαμεν πρόσινων ἐβδομάδων τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ Κόμητος Μοῦν λέγουσαν μετ' ἀποστολικῆς καὶ ἀκραδάντου πίστεως·

«Ὁ Χριστὸς, ἔλεγεν ὁ συγκαταλεγόμενος μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ μεγάλου συνεδρίου τῶν ἐπιστημόνων, ὁ Χριστὸς καταδιωχθεὶς καὶ κατὰ τὸν λήγοντα τοῦτον αἰῶνα ἀνεγείρεται καὶ αὐθις ἀπὸ τοῦ τάφου, ὅς ἐπιφανῆ εἰς τὸν ἔθνισμὸν τῆς ἀρχαιότητος, τείνων χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς ταλαιπωρούμενους καὶ ὑπισχνούμενος εἰς πάντας ἀγάπην, εἰρήνην, ἀντίληψιν, δικαιοσύνην. Ἀπὸ τοῦ λίχνου τοῦ προσεγγίζοντος αἰῶνος ἀπηχεῖ καὶ πάλιν ἡ εὐαγγελικὴ τῆς εὐσεβείας φωνὴ ἡ ὑπὸ τοῦ πλήθους λησμονηθεῖσα.» (α)

Καὶ δι' ἡμᾶς μὲν τοὺς πιστεύοντας ἡ πραγμάτωσις τῶν προφητευθέντων εἶνε εὐεξήγητος, ἀλλὰ διὰ τοὺς μὴ ἀποδεχομένους τὸν ὑπερκόσμιον τοῦ Ἰησοῦ χαρακτήρα τίς εἶνε ἡ ἐξήγησις τῆς προγνώσεως τῶν συμβαινόντων ἐναντίον τῆς ἱστορικῆς λογικότητος καὶ τῆς πορείας τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπότητος; Οἱ πολέμιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως καλύψωσι τὸ ἄτοπον εἰς ὃ ὀδηγοῦσιν αὐτοὺς αἱ δοξασταὶ των, ἀναγκάζονται ἐπὶ μικρὸν νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὰς καὶ νὰ προσεγγίσωσιν εἰς τὰς ἐναντίας, ὅτε μὲν χαρακτηρίζοντες τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ ὡς τὸ μέγα τῆς ἱστορίας μυστήριον, ὅτε δὲ ἀνομολογοῦντες ὅτι τὸ θεῖον ἐπλήρου τὴν καρδίαν του! Ὅποια τῆς ἀληθείας ἀκαταγώνιστος δύναμις!

(α) Λόγος κόμητος Μοῦν τῆς 10ης Μαρτίου 1898 εἰς τὸ Ἰνστιτούτον τῆς Γαλλίας.

Ἐθνικότης καὶ Καθολικότης.

Πάντες οἱ μεγάλοι ἄνδρες διατηροῦσι πάντοτε τὴν ἀποτύπωσιν τῆς ἐθνικότητος, εἰς ἣν ἀνήκουσι. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀκριβοῦται κυρίως εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς ἀρχαιότητος ὡς ἐκ τῆς δυσκόλου συγκοινωνίας καὶ συγχρωτισμοῦ τῶν ἐθνῶν. Οἱ πόθοι των, ἡ ἀγάπη των, τὰ αἰσθήματά των δὲν ἐπεκτείνονται πέρα τῆς ἰδίας χώρας, τὸ δὲ ἀποθνήσκειν διὰ τὴν πατρίδα ἦτον ἡ ὑψίστη τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἠθικῆς τελειότητος. Ὁ Ἰησοῦς ἀγαπᾷ τὴν ἰδίαν πατρίδα καὶ ἀγωνίζεται ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνα, « Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὅν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας » (α), ἀλλ' ἀφιστάμενος ἀπὸ τὰς ἐπικρατούσας ἰδέας ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ἀνατρέπει τὴν παραφθαρῆσαν ἠθικὴν συνείδησιν καὶ πρῶτος ἐπαγγέλλεται αἰσθήματα ἀγάπης καὶ καθολικὰς περὶ ἀνθρωπότητος δοξασίας, τὴν δὲ δρᾶσιν καὶ διδασκαλίαν του ἐπεκτείνει ἐπὶ πάσης ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἀνευ διακρίσεως ἐθνικότητος καὶ πραγματοῖ ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἀπολύτῳ καὶ πλήρει ἀγιότητι. Ὑπέρτερος δὲ παντὸς θρησκευτικοῦ χωρισμοῦ ἢ αἵρέσεως καὶ ὑπεράνω πάσης φαρισαϊκῆς δεισιδαιμονίας καὶ ὑποκρίσεως, διδάσκει ἀρχάς, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ παρ' οἰαδήποτε φυλῆ ἢ ἐθνικότητι ὁδηγεῖ τὸ ἄτομον πρὸς τὴν ἠθικὴν τελειότητα, τὰς δὲ κοινωνίας καὶ τοὺς λαοὺς εἰς τὴν πρόσδον, εἰς τὴν εἰρηνικὴν συμβίωσιν καὶ ἀδελφῶσιν πάσης ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Οὐδὲν ἔχει τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ κοινὸν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, οὐδὲν μὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ

(α) Ματθ. XX. 37.

θεολογίαν, οὐδὲν μὲ τὰ πανθειστικά τῆς Ἀσίας συστήματα, οὐδὲν μὲ τὸν πολυθεισμόν τῆς Ῥώμης. Μάτην ἀναδιφῶσι τὰς δέλτους τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας οἱ Βάουρ καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς τῆς Τυβίγγης καὶ μάτην οἱ Στράους καὶ Ῥενάν ἐξερευνῶσι τοὺς νόμους τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Βίσμαιν ἐργάζεται ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὅπως ἐξεύρη ἐν τῷ στερεώματι τοῦ ἀπτοῦ καὶ ὄρατοῦ κόσμου ἐξήγησιν τινα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ φαεινοῦ ἀστέρος. Τὰ συμπεράσματα εἰς ἃ κατέληξεν ὀδηγοῦσιν ἡμᾶς ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν, ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὸ ὕψος τῆς Θεότητος. «Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἡ σπουδαιότατη τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀποδείξεων περὶ τῆς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ ὑπερφουδῶς δυνάμεως εἶνε ὁ διαγραφόμενος χαρακτήρ αὐτοῦ πλήρης ἀγιότητος καὶ ἀπολύτου τελειότητος, διότι δὲν διαφέρει μόνον ἀπὸ πάντας τοὺς χακτῆρας, οὓς ἐδύναντο νὰ διαπλάσωσιν οἱ Εὐαγγελισταί, ἀλλ' εἶνε ἀκριβῶς καὶ ἐναντίος πάντων. Πλούσιον ἀνευρίσκομεν ὕλικόν εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν ραβίνων, ὅπως διαμορφώσωμεν νοητῶς τὸν τελειότατον τῶν ἑβραίων διδασκάλων, διότι ἔχομεν τὰ γνωμικά καὶ τὰ ἔργα τοῦ Χιλλέλ, τοῦ Γαμαλιήλ, τοῦ Ῥαββὶ Σαμουήλ, πάντα ἴσως ἐν μέρει νοθευθέντα, ἀλλὰ περιέχοντα τὰς ἐθνικὰς ἰδέας καὶ ἀποτυπωθέντα μεθ' ὅσης οἶόν τ' ἐστὶ τελειότητος. Καὶ ὁμοῦς πάντα ἐπὶ πολὺ ἀφίστανται τῶν ἰδεῶν, τῶν ἀρχῶν, τῆς δράσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ πῶς ἄρα γε ἀπαιδευτοὶ ἄνδρες, οἳ ἦσαν οἱ εὐαγγελισταί, ἐδύναντο νὰ ἐπινοήσωσι προσωπικότητα ἀπομακρυνομένην ἀπὸ τὸν ἐθνικὸν τύπον; Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου εἶνε πρόδηλος. Οἱ εὐαγγελισταί ἀντέγραψαν ζῶν πρότυπον, τοῦτο δὲ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μᾶς ἐκπλήσσει καὶ ὑποδεικνύει τὸ μυστήριον, διότι ἡ παριστανομένη προσωπικότης τοῦ Ἰησοῦ διαφέρει πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἡ δὲ χαρακτήρ του ἔχει ἐναντία γνωρίσματα πάσης περιστοιχιζούσης αὐτὸν τελειότητος.» (α)

(α) Hettlinger. Μεταφρ. Γαλ. Τόμος 2ος σελὶς 456.

IV

Ταπεινώσις καὶ Μεγαλείον.

« Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι. » (α) Καὶ ἔντως ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ ὑπῆρξε σωτήριος διακονία ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, καθ' ἣν ἀπεκάλυψε καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ταπεινώσεως ἐν μεγαλείῳ ἄγνωστον εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ θέλων εἶναι πρῶτος ἔστω πάντων ὁ ἔσχατος, καὶ ὁ ἐφαρμόζων ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἠθικὸν τοῦτο παράγγελμα διδάσκει τοὺς πτωχοὺς, θεραπεύει τοὺς πάσχοντας, δέχεται τὸ δῶρον τῆς ἁμαρτανούσης, πλύνει τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἀφοσιοῦται εἰς πάντας καὶ ὑπὲρ πάντων. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ὑψίστας περιστάσεις διεκδικεῖ τὴν ἐλευθερίαν του ἀπέναντι τῶν μαθητῶν, κατὰ δὲ τὴν μεγάλην δοκιμασίαν, ὅτε οἱ μαθηταὶ ἀπεδειλίωσαν, τὸ μὲν ποιμνιον διεσκορπίζετο, ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἔμενε πιστὸς εἰς τὴν θέσιν του, λέγων αὐτοῖς· « οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξατε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ Κόσμου. Εἶπατε ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ καλῶς εἶπατε, εἰμὶ γάρ. » (β) Μεγαλεῖον καὶ ταπεινώσις συνδυάζονται ἀρμονικῶς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Ὑπὸ τὴν περιβολὴν τῆς πενίας ἀποπνέει τὸ ζωσποιοῦν αὐτὸν ἡγεμονικὸν πνεῦμα, ἐκ δὲ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων του ἐκλάμπει ἡ συναίσθησις τῆς μεγάλης ἀποστολῆς πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Βασιλεὺς εἰμι, ἀλλ' ἡ ἐμὴ βασιλεία οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, εἰς θν ἦλθον ὅπως μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. Καὶ οὕτω μὲν ὁμιλεῖ ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλ' ἔχει λόγους ἀβρότητας, συγχωρήσεως καὶ ταπεινώσεως ἀπέναντι τῶν στρατιωτῶν καὶ καλεῖ τοὺς ἐλαχίστους, ἀδελφοὺς. (γ) Δὲν ἐργάζεται ὡς ἐπιστήμων, οὔτε ὡς

(α) Ματθ. XX. 28.

(β) Ἰωάννης.

(γ) Ἰωάννης XX 17.

ἀριστοτέχνης, οὔτε ὡς ἥρωας, ἀλλ' ἀναπτύσσει μεγαλειὸν ἀγνωστον ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ ἐν ἀρμονίᾳ ψυχικῆς εἰρήνης, ἀταραξίας, πραότητος καὶ ταπεινώσεως. Δὲν ἔχει οὔτε τὴν δραστηριότητα νομοθέτου, ὡς ὁ Μωϋσῆς, οὔτε τὴν ἰσχυρὰν πτῆσιν τοῦ Ἡσαίου ἢ τοῦ Τεξεκιήλ. Ὡς ὁ ἥλιος εἰς τὸν κυανοῦν οὐρανὸν διατρέχει ἐν ἡρεμίᾳ τὴν τροχίαν του, χωρὶς νὰ παρακάμψῃ, διαχέων πανταχοῦ τὸ φῶς διὰ τῶν ἀκτίνων του, οὕτως ὁ Ἰησοῦς διαφωτίζει τὴν διάνοιαν καὶ διαθερμαίνει τὴν καρδίαν ἀνευ πυρετώδους ἐξάψεως. Ἄρεται ἀντιθέτων διευθύνσεων συναρμολογοῦνται ἐν τῇ προσωπικότητι τοῦ Ἰησοῦ ἐν θαυμασίᾳ ἀρμονίᾳ καὶ τελειότητι.

V

Ἄναμαρτησία.

«Τίς ἐξ ἡμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας ; » (α)

Τίς θνητὸς ἐδύνατο ν' ἀπευθύνῃ εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ διώκτας τοιαύτην ἐρώτησιν ; Καὶ τίς ἀπευθύνων ταύτην δὲν θὰ ἤκουεν ἀπὸ τοὺς πολεμίους ἐλεγχόμενα τὰ ἁμαρτήματα καὶ ἀπαριθμούμενα τὰ παραπτώματα καὶ τὰς ἐλλείψεις ; Ἄλλ' οἱ μὲν κατηγοροῦντες οὐδὲν κατήγγειλαν ἁμάρτημα, ὁ δὲ Πιλάτος διαρρήδην ἐδήλωσεν ὅτι οὐδεμίαν εὕρισκει κατ' αὐτοῦ αἰτίαν, καὶ ἡ μὲν σύζυγος τούτου δὲν εὕρισκει ἀνάπαυσιν καθ' ὕπνον συναισθανομένη τὸν ἀθῶν ὡς ἐνοχον καταδικαζόμενον, ὁ δὲ Ἰούδας ὁ συζήσας ὡς μαθητὴς καὶ γνωρίζων τὰ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ ἀπαγχονίζεται παραδοὺς αἷμα ἀθῶν, καὶ ὁ ἐπιφορτισθεὶς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ποινῆς ἑκατόνταρχος ἐπιφωνεῖ «ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.» Καὶ οὐ μόνον ζῶντος τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἀποδημίαν καὶ ἐν μέσῳ τοσοῦτων ἐχθρῶν καὶ καταδιώξεων τίς ποτὲ ἤλεγξε τὸν

(α) Ἰωάννης Καρ. VIII. 46.

Ἰησοῦν περὶ ἀμαρτίας ἢ περὶ παραπτώματος ἢ περὶ ἠθικῆς τινος ἀτελείας; Καθ' ἣν ἐποχὴν κατὰ τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, «ἡ πίστις, ἡ τιμιότης καὶ ἡ ἀλήθεια ἐγκατέλιπον τὴν γῆν», πῶς οὐδεὶς εὗρεν ἐν τῇ προσωπικότητι τοῦ Ἰησοῦ θρησκευτικὴν τινα ἢ ἠθικὴν κηλίδα; Ἐξῆσεν ὡς ἄνθρωπος, περιεστοιχίζετο ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, συναναστρέφετο μετὰ τῶν ἀμαρτωλῶν, συνεχώρει τὴν ἀμαρτάνουσαν καὶ «ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.»

VI

Ἄγιότης.

Τὴν ἀδυνατότητα τῆς ἡμετέρας διανοίας πρὸς κεχωρισμένην μελέτην τῶν θεανθρώπων γνωρισμάτων καὶ χαρακτήρων τοῦ Ἰησοῦ μᾶς ὑποβοηθεῖ καὶ ἡ ἐν τισι περιστάσεσιν ἐξωτερικεῦσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως αὐτοῦ, γενομένη ὅπως ἡ διδασκαλία καταστῆ πλέον καταληπτὴ καὶ προσιτώτερον τὸ διδόμενον πρὸς μίμησιν ὑπόδειγμα. Θέλων νὰ γνωρίσῃ τῷ νομικῷ ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀγαθότης εἶνε χαρακτήρ θεός, εἶπεν αὐτῷ «οὐδεὶς ἀγαθός εἰ μὴ ὁ Θεός.» Ὁ νομικός ἀπετείνετο εἰς τὸν Ἰησοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπον, καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποδεχόμενος τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον ὅπως διδάξῃ τὸν ἐρωτῶντα παρέστη αὐτῷ ὡς ἀπλοῦς ἄνθρωπος. Ἄλλοτε καὶ ἐπέινασε, καὶ ἐχάρη, καὶ ἐλυπήθη, καὶ ἐδάκρυσε, καὶ προσηύχετο, καὶ ἐν ἀγωνίᾳ θανάτου ἐπεκαλέσθη τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ὅπως καταλίπη ἡμῖν τὴν παραμυθίαν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ μᾶς ὑποδείξῃ τὴν πηγὴν τῆς ἐγκαρτερήσεως, «οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ, Πάτερ.» Διὰ τοῦτο δυνάμεθα μελετῶντες τὸ θεῖον πρόσωπον νὰ λαλῶμεν περὶ ἠθικότητος καὶ εὐσεβείας τοῦ Ἰησοῦ ὡσανεὶ ἐπρόκειτο περὶ υἱοῦ ἀνθρώπου.

Εἶπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι ἐν τῶν γνωρισμάτων τοῦ Χρι-

στιανισμού εἶνε ἡ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἄγνωστος ἐνότης τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἠθικῆς, αἵτινες συναποτελοῦσι τὴν ἀγιότητα. Ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ ἐν πάσῃ χώρᾳ παρατηρεῖται σχέσις τις μεταξὺ θρησκείας καὶ ἠθικῆς, ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἠθικῆς τελειότητος ἐν τῇ εὐσεβείᾳ εἶνε ὄλως χριστιανικῆ, ἐκπορευομένη καὶ πραγματωθεῖσα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀγιότης ἀποτελεῖ βεβαίως τὸν σκοπὸν τοῦ ἑβραϊκοῦ θρησκευματός, ἀλλὰ παριστανομένη ὡς ἐντολὴ θεοῦ νόμου οὐδέποτε ἐπραγματώθη, οὐδὲ ἐπεφάνη ἐπὶ τῆς γῆς πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτῆς ὑποστάσει καὶ ἀναμαρτησίᾳ. Ὁ Ἐπίκτιτος ὑπερυψώθη ἐν ταῖς ἠθικαῖς αὐτοῦ μελέταις εἰς τὴν ἰδέαν ἀρετῆς ἀνευ κηλίδος, ἀλλὰ θέσας τὸ ζήτημα, «ἐὰν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνθρωπος τέλειος συγκεντρῶνων ἐν ἑαυτῷ πάσας τὰς ἀρετάς,» ἔλεγεν «ὄχι, τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ τείνωμεν.» Ἡ ἰδέα τῆς ἀγιότητος κατὰ τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα εἶνε ἡ ἀγάπη τῆς ἀγαθότητος καὶ τὰ ἔργα δικαιοσύνης καὶ εὐποιίας ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ. Ὁ Χριστός, εἶπεν ὁ Πασχάλ, εἶνε ἅγιος, ἅγιος κατὰ τὴν πλήρη τοῦ λόγου σημασίαν, διότι πᾶσα πράξις καὶ πᾶσα διδασκαλία του συνωδεύετο διὰ τῆς προσευχῆς, διὰ τῆς εὐσεβείας, δι' ἀπείρου πλούτου θρησκευτικοῦ συναισθήματος «ὡς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν.»(α) Καὶ τὰ ἀνθρώπινα αὐτοῦ ἔργα ἐξεπορεύοντο ἀπὸ συνείδησιν πεπληρωμένην τοῦ θεοῦ ἀποτυποῦντος ὑπόδειγμα, καθ' ὃ δέον νὰ μεταμορφωθῇ ἡ συνείδησις τῶν πιστῶν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ καθημερινοῦ αὐτῶν βίου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἀνεξαρτήτως πάσης μαρτυρίας τοῦ Ἰησοῦ περὶ τῆς ἰδέας αὐτοῦ ὑποστάσεως, ἡ μελέτη τῶν ἀνθρωπίνων αὐτοῦ γνωρισμάτων μᾶς ἄγει ἐνώπιον τῆς ἀληθείας. Διδασκαλία ἀπολύτου

(α) Ἰωάν. IV. 34.

ἠθικότητος ἐν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ ἀγιότητι πραγματωθεῖσα ἐν μέσῳ τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἐρειπίων κατὰ μέτρον καὶ τρόπους ἐναντίους τῶν ψυχολογικῶν καὶ ιστορικῶν νόμων τῆς ἀνθρωπότητος, εἶνε ὁ ἀσφαλέςτατος ἔλεγχος τῶν λόγων τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τοῦ Θεανθρώπου χαρακτήρος τοῦ Ἰησοῦ. Τὰ δὲ κατὰ τὴν ιστορικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνέλιξιν γενόμενα χορηγοῦσιν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀποδείξεις ἀσφαλεστέρας καὶ περιφανεστέρας καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τελεσθέντων θαυμάτων ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀπτοῦ καὶ ὄρατοῦ κόσμου.

Ὁ Φρειδερίκος Σλέγγελ εἰς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ τῆς ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας μελετῶν τὰ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ ὄλως ἱστορικὴν ἐποψίν ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς· «Μελετωμένη ἀνθρωπίνως ἡ προσωπικότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὄλως ἀνεξαρτήτως πάσης θρησκευτικῆς ἀποκαλύψεως, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ οὔτε ὡς ὁ Σωκράτης τῶν Ἰουδαίων οὔτε ὡς ὁ ἀνώτερος τῶν νομοθετῶν. Τοιοῦτος χαρακτήρ θὰ ἀντέκειτο εἰς πάντα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Μὴ ἀποδεχομένης τῆς ὑπερφουδίας τοῦ Ἰησοῦ δυνάμεως ἡ ἄλυσις τῶν ἱστορικῶν γεγονότων διακόπτεται. Τὸ ὑπερκόσμιον τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς ὑπεράνω τῶν ἱστορικῶν νόμων τῆς ἀνθρωπότητος εἶνε ἡ κλεῖς τοῦ ἱστορικοῦ οικοδομήματος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄνευ τοῦ φωτὸς τῆς θείας τοῦ Ἰησοῦ χάριτος ἢ μετ' αὐτὸν ἱστορία θὰ ἦτο λαβύρινθος ἀδιέξοδος, πρόβλημα ἀνεπίδεκτον λύσεως.» (α)

Περατοῦμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ σημεῖον, ἀφ' οὗ ἤρξάμεθα. Ὑἱὸς ἀνθρώπου, λέγουσιν οἱ διαμφισθητοῦντες τὸν θεανδρικὸν χαρακτήρα τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ προβαίνοντες εἰς τὴν ἐκχρήτησιν τῶν λόγων, οἵτινες ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν πρώτων ἐτῶν, ἐν οἷς καὶ εἰς τὸν Παῦλον, τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποιθήσιν εἰς τὸ πρῶ-

(α) Genoude. Θεοῦ τοῦ Ἰησοῦ Τόμος 2ος. Σελ. 51.

σωπον τοῦ Ἰησοῦ, καταλήγουσι παραδόξως εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ὑπερφουδῶς καὶ πειθαναγκάζονται νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τὰ ὄρια τῶν ἱστορικῶν νόμων. « Ἄνθρωπος, λέγει ὁ ἐν Ὀλλανδίᾳ προεστάμενος τῆς κριτικῆς σχολῆς Δ^ο Λῶμαν, ἀλλ' ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιφαίνονται άτομα πεπροικισμένα μόνον ἐκτακτῶν μεγαλοφυῶς δυνάμεων. Ὁ Ἰησοῦς ὑπῆρξεν ὅλως ἐκτακτὸς προσωπικότης. Οὐδεὶς ἄνθρωπος ἔλαβε τὸ συναίσθημα τῆς συνταυτίσεως τῆς ἑαυτοῦ προσωπικότητος μετὰ τοῦ Οὐρανοῦ Πατρὸς ὡς ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐδεμία πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῷ μέλλοντι δύναται νὰ ὑπερυψώσῃ αὐτὴν ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν ὑπεράνω τοῦ σημείου τῆς τελειότητος, εἰς ἣν ἀνῆλθε τὸ πνεῦμά του. Οὐδέποτε ἐν τῷ παρελθόντι ἐξεδηλώθη ἡ ἐνότης τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐδέποτε θὰ ἐκδηλωθῇ ἐν τῷ μέλλοντι μετὰ τοσαύτης δυνάμεως πρὸς διάπλασιν μιᾶς ζωῆς, ὡς ἐξεδηλώθη ἐν τῷ Ἰησοῦ. » (α)

Ἄλλ' ἀποκλείων ὁ Δ^ο Λῶμαν τὴν δυνατότητα τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐμφανίσεως ἐπὶ τῆς γῆς ὁμοίας τῆς τοῦ Ἰησοῦ προσωπικότητος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐνώσεως τοῦ θείου μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ τῆς θρησκευτικῆς τελειότητος, δὲν ἀνομολογεῖ ἄρα γε τὸν ὑπερκόσμιον τοῦ Ἰησοῦ χαρακτήρα ; Ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν προϋπόθεσιν Ἰσοῦ ἀνθρώπου, δὲν κατέληξε διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀκρίβωσιν τῶν χαρακτήρων Ἰσοῦ Θεοῦ ; Καὶ δὲν εἶνε μόνος ὁ Ὀλλανδὸς φιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ ὁ Κέιμ, καὶ ὁ Σουέιττσερ, καὶ ὁ Λότζε, μέχρι δέ τινος καὶ ὁ Σαβατιέρος μὴ ἀποδεχόμενοι ἀπολύτως τὸ δόγμα τῆς ἐνανθρωπήσεως πειθαναγκάζονται νὰ ἀνομολογήσωσιν, ὅτι ὑπερκόσμιος δύναμις ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀνύψωσεν αὐτὸν μέχρι τῆς συνταυτίσεως τῆς προσωπικότητός του μετὰ τῆς θείας τελειότητος καὶ μεγαλωσύνης. (β)

(α) Φιλοσοφικά Σπουδάγματα Σελ. 159. Ὅρα καὶ Gretillat, Θεολογία. Τόμος 2ος Σελ. 395.

(β) Gretillat. αὐτ. Σελ. 398.

Ἄ! ἀναγνώσται. Οἷος θρίαμβος τῆς Χριστιανικῆς πίστεως κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ τῆς ἀπιστίας! Ἄνδρες ἐξέχοντες εἰς τὴν ἐπιστήμην καταναλίσκουσι τὰς δυνάμεις των ὅπως ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲν εἶχε τὸ ὑπερφυές καὶ ὑπεράνθρωπον, ἐν μέσῃ δὲ ὁδῷ ἀδυνατοῦντες νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὸ ἐπιχειρηθὲν ἔργον ἀνομολογοῦσι τὸ θαῦμα καὶ ἐπικαλοῦνται τὴν ἐπέμβασιν ὑπερκοσμίου δυνάμεως, ὅπως ἐξηγήσωσι τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ ὡς μηδεμίαν ἐπιδεχομένην ἐξήγησιν ἐντὸς τῶν νόμων καὶ τῶν ὁρίων τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας! Αὐταπάρνησις, ἀγιότης, ἀγάπη ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος μέχρι αὐτοθυσίας, ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ διδασκαλία, μὴ διδαχθεῖσα οὐδέποτε ἐν τῷ παρελθόντι, ἐξελεγχθεῖσα ἐπὶ 18 αἰῶνας ὡς ἡ τελειοτάτη καὶ μὴ οὔσα ἐπιδεκτικὴ ἐν τῷ μέλλοντι τελειοποιήσεως, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξελίξεως καὶ ἐφαρμογῆς. Ἴδου τί μοι λέγουσιν οἱ πολέμιοι τοῦ Ἰησοῦ. Ἀλλὰ τότε ἐγὼ οὐχὶ ἀβασανίστως, ἀλλὰ μετὰ πεποιθήσεως λόγου καὶ ἐναργείας πιστεύω εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἀνθρώπου, πιστεύω εἰς τὰς ἐπαγγελίας του περὶ τῆς μελλούσης ὑπάρξεως καὶ ζωῆς, πιστεύω εἰς τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσωπικότητος. «Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα.»

Οὕτω δέ, ἐφ' ὅσον οἱ ἐργαζόμενοι νὰ περιορίσωσι τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἱστορικῶν νόμων ἐντείνουσι τὰς μελέτας καὶ ἐκζητήσεις των, ἐπὶ τοσοῦτον ἀνυψοῦται ἡ προσωπικότης τοῦ Ναζωραίου, τὸ πνεῦμά του παρουσιάζει καταπληκτικὰς καὶ ἀνεξερευνητὰς διαστάσεις, καὶ ἡ αἴγλη τῆς δόξης καὶ τῆς ὑπερκοσμιότητος τῶν λόγων καὶ πράξεων του προσεγγίζει αὐτοὺς εἰς τὴν ἀλήθειαν ἐν μέσῳ τοῦ θάμβους καὶ τῆς ἐκπλήξεως.

Ἴδου τὸ μέγα θαῦμα τῶν αἰώνων ἀνελισσόμενον ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

**ΗΘΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΕΝ Τῇ ΑΓΑΘῇ ΚΑΙ Τῇ ΠΙΣΤΕΙ
ΕΙΣ Τὴν ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ**

• Ὁ φίλων πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ
οὐκ ἔστι μου ἄξιος, καὶ ὁ φίλων υἱὸν ἢ
θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος. •
Ματθ. X. 37.

I

Πάντα τὰ μέσα, ὅσα ἔξοχοι ἄνδρες ἐπενόησαν πρὸς ἠθικὴν
διάπλασιν καὶ τελειοποίησιν τῶν φυσικῶν ῥοπῶν καὶ ἱκανοτή-
των τοῦ ἀνθρώπου, ἀπέβησαν ἄγονα καὶ ἀλυσιτελεῖ. Κανόνες
ὠρίσθησαν καὶ παραγγέλματα διετυπώθησαν, ἀλλ' ἐστερημένοι
κύρους καὶ ζωῆς οὐδόλως ἐπεκράτησαν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς
ἀνθρωπότητος κατὰ τὸν πρακτικὸν καὶ κοινωνικὸν αὐτῆς βίον.
Ὁ Σωκράτης ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ γνῶσις τῶν καθηκόντων καὶ
ὁ φωτισμὸς τῆς διανοίας θὰ ἐξησφάλιζον τὴν ἠθικὴν πρόοδον,
τὴν εἰρηνικὴν τῶν ἀνθρώπων συμβίωσιν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν
ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις τῆς θεωρίας ταύτης
καὶ πείρα πολλῶν αἰώνων κατέδειξε τὸ πλημμελὲς αὐτῆς. Ὁ
Σωκράτης εἶνε πάντοτε, ἐν τινι μέτρῳ, τὸ πρότυπον ἀνθρωπίνης
ἀρετῆς, ἀλλ' ἡ θεωρία του περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἠθικοποιήσεως
τῶν λαῶν κατεδείχθη ἄγονος καὶ ἐσφαλμένη, διότι ὁ ἀνθρώ-
πος δύναται μὲν νὰ ἔχη τὴν γνῶσιν τῶν καθηκόντων του,
ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς ἐπιτελέσεως αὐτῶν,
προτιμῶν τὴν ἱκανοποίησιν τῶν σωματικῶν ῥοπῶν καὶ τὴν
ἡδονὴν ἀντὶ τῆς ἐπιτελέσεως τῶν παραγγελμάτων τῆς φιλο-
σοφικῆς δεοντολογίας. Οἱ ἐπιστήμονες δὲν διακρίνονται πάντοτε
ἐπὶ ἠθικότητι, ὅτε μάλιστα ἀπεχαυνώθη ἐν αὐτοῖς τὸ ὑπερκό-
σμιον συναίσθημα, οἱ δὲ στωϊκοὶ ἐδίδασκον μὲν τὴν ἠθικὴν, ἀλλ'
αὐτοὶ πρῶτοι παρεβίαζον τὰ διδασκόμενα. Καὶ αὐτὰ τὰ παραγ-

γέλιματα τῶν προφητῶν καὶ ὁ ἐξ ἀποκαλύψεως Μωσαϊκὸς νόμος δὲν κατίσχυσαν πρὸς μεταβολὴν τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπερίσχυσάντων παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἀντὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὑπερφουδῶς αὐτῶν ἐμπνεύσεως καὶ τελειότητος, τῶν ἐξωτερικῶν τύπων, καὶ ἀντὶ τοῦ πνεύματος τῆς καθολικότητος ἢ ὑποκρισία καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ξενηλασίας τῶν Φαρισαίων, τῶν διαπληκτισμῶν τῶν Σαδουκαίων καὶ Ἑσθηίων καὶ τῶν λοιπῶν θρησκευτικῶν διαιρέσεων.

Ἄλλ' οἱ εἰς τὴν ὑπερκόσμιον τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν πιστεύοντες εὐκόλως κατανοοῦσιν ὅτι ὁ πάνσοφος Δημιουργὸς προνόησας περὶ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως καὶ τῶν ἐλαχίστων ζωϊκῶν πλασμάτων καὶ περὶ τοῦ σωματικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως ἐπρονόησε καὶ περὶ τῆς ικανοποιήσεως τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν καὶ περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ τελειοποιήσεως τοῦ ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου. Ἡ διὰ θαύματος ἠθικὴ μεταβολὴ καὶ ικανοποίησις τῆς ἀνάγκης τῆς προόδου καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, θ' ἀπεστέρει τὸν ἄνθρωπον τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν γνωρισμάτων αὐτοῦ τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτεξουσιότητος ἵνα δ' αὕτη διατηρηθῆ ἀνέπαφος καὶ ἀμετάβλητος, ὁ Δημιουργὸς ἠύδοκῆσεν ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ὅπως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν προσωπικότητες ἐκτάκτου νοητικῆς ικανότητος καὶ ἠθικῶν πλεονεκτημάτων, ἢ προφητικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐμπνεύσεων ἐμφανιζόμεναι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος χρησιμεύωσιν ὡς φανοὶ καὶ λαμπτήρες καὶ ὁδηγοὶ τῶν λαῶν μέχρι τῆς ὀριστικῆς ἀποκαλύψεως τῆς θείας ὑποστάσεως γενομένης ἐν μορφῇ ἀνθρωπίνης υπάρξεως, ὅπως ἐπιλάμπουσα ἐν πάσῃ τῇ πνευματικῇ αἴγλῃ καὶ τελειότητι, πραγματουῖσα δὲ ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ἰδεῶδες τοῦ πλάσματος τῆς ἀγάπης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀθανασίας, διδάξῃ μὲν τὰ περὶ ἀοράτου κόσμου, ἐνισχύσῃ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς ἀποπνεομένης δυνάμεως ἐκ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς.

Ὡς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐπιδρῶσι τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ μηχανικαὶ ιδιότητες τοῦ περιέχοντος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου ἐπιδρῶσιν, ἐν τινὶ μέτρῳ, καὶ οἱ χαρακτήρες τῶν οἰκείων, τῶν φίλων, τῶν συμπολιτῶν, ἢ δ' ἐπίδρασις εἶνε τοσοῦτω μᾶλλον σπουδαία, ἐφ' ὅσον οἱ δεσμοὶ εἶνε ἰσχυρότεροι καὶ διαρκέστεροι. Συνειδῶς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πραγματοῦται ἐν αὐτῷ πᾶσα ἀρετὴ, πᾶσα αὐταπάρνησις, πᾶσα εὐσέβεια καὶ πᾶσα ἀγιότης, ὅτι δὲ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη, πίστις καὶ ἀφοσίωσις θὰ ἐπέδρα ἐπὶ τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν εἰς αὐτὸν ἀφοσιουμένων, ἀξιοῖ ὑπ' αὐτῶν ἀγάπην ὅλως ἐξαιρετικὴν, πάντα τὰ αἰσθήματα καὶ πάντα τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς ὑπερέχουσαν.

Ὁ Παῦλος διεφώτισε τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ. Γράφων πρὸς Κορινθίους ἔλεγεν· «ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθὼς περ ἀπὸ Κυρίου πνεύματος.» (α) Δόξα Κυρίου εἶνε ἡ ἐπιλάμπουσα ἠθικὴ ὠραιότης, ἡ πανάγιος μεγαλωσύνη, καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀποτελούντων στοιχείων τὸν Θεάνθρωπον τοῦ Ἰησοῦ χαρακτήρα. Ἐν τῇ δόξῃ ἐκείνῃ ἐν ἀφοσίῳ καὶ πίστει κατοπτριζόμενοι καθαγιαζόμεν τὸν πνευματικὸν ἡμῶν βίον, διαφωτίζομεν τὰ θρησκευτικὰ ἡμῶν συναισθήματα, μεταμορφούμεθα ἠθικῶς καὶ ἀπὸ τοῦ ρύπου τῆς ἀμαρτίας ἀπολυτρούμενοι ἀναγεννώμεθα εἰς νέαν ζωὴν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς ἀπαιτεῖ ἀγάπην κατισχύουσαν πάσης ἄλλης. Τὸ ἀγαπᾶν καὶ φιλεῖν τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ τοὺς γονεῖς, ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς, ὑπὲρ τὰ τέκνα, σημαίνει ἐκπληροῦν τὸ καθήκον, καὶ ὅτε ἡ πλήρωσις αὐτοῦ λυπεῖ ἢ καὶ

(α) Πρὸς Κορ. Β' III. 18.

δύναται νὰ ζημιώσῃ τὰ μέλη τῆς ἰδίας οἰκογενείας, καὶ διαμορφῶνεν ἰσχυροὺς καὶ ἀκάμπτους χαρακτήρας διὰ τῆς ἐν τῇ συνειδήσει παρουσίας τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ.

Οὐδεὶς βεβαίως τῶν θνητῶν θὰ εἶχε τὴν τόλμην νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀγάπην ὑπὲρ τῆς ἀγάπης τῶν τέκνων, οὐδεὶς τῶν ἱδρυτῶν ἀρχαίων θρησκευμάτων καὶ οὐδεὶς τῶν μεγάλων τῆς ἀνθρωπότητος ἀνδρῶν εἶπεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντας, «ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ἢ τέκνα ἢ ἀδελφοὺς ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἀξίος,» ἀλλ' ὁ νοὺς ἡμῶν καταπλήσσεται καὶ ἰλιγγιᾷ ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐ μόνον ἤξιωσε τοιαύτην ἀπὸ τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν ἀγάπην, ἀλλ' ἔτυχεν αὐτῆς μετὰ θάνατον. Ἡ πρόσκλησις καὶ ἡ ἀξίωσις τοῦ Ἰησοῦ εἶνε παράδοξος, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία εἶνε τὸ μέγιστον τῶν θαυμάτων τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν ἠγαπήθη ζῶν καὶ ἀγαπᾶται μετὰ θάνατον καὶ μυριάδες πιστῶν προτιμῶσι τὸ μαρτύριον ἢ ν' ἀπαρνηθῶσι τὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀγάπην, καὶ ἕτεραι μυριάδες τέκνων ἐγκαταλείπουσι πατέρας ἢ μητέρας μᾶλλον ἢ νὰ παραβιάσωσι τὰ παραγγέλματα καὶ τὰς ὑποθήκας τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ λαοὶ καὶ ἔθνη ἀφοσιούμενοι εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀγάπην ἐγκαρτεροῦσιν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ ταλαιπωρίαις. Ἄ! Καὶ τίς ἐνώπιον τῶν μαρτυρίων καὶ τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς εἰς τὸν ἠθικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ δὲν θὰ κύψῃ εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς θείας τελειότητος καὶ δυνάμεως; Οὐδεμίαν ἔχει ὁ Ἰησοῦς ἀνθρωπίνην δύναμιν, οὔτε πλοῦτον, οὔτε ἐπιστήμην, οὔτε κοσμικὴν ἐξουσίαν, οὔτε λαοῦ ἐνθουσιασμόν. Ἀγαπήσατέ με! Ἀγαπήσατέ με, ὑπὲρ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ τέκνα! Ἀγαπήσατέ με, ἐκτιθέμενοι εἰς στερήσεις καὶ διωγμούς. Ἀγαπήσατέ με μετὰ θάνατον, διότι κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ μ' ἐγκατέλιπον. «Ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγεν ὁ Ναπολέων, ὅτε αἰχμάλωτος εἶς τὴν

νήσον τῆς Ἁγίας Ἐλένης ἐμελέτα ἐπὶ τῶν αἰωνίων ζητημάτων, ὡς ἐμελέτα ἄλλοτε περὶ τῶν προσκαιρῶν, ὁ Ἰησοῦς θέλει καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων, ἔχει τὴν ἀξίωσιν, ἐφ' ἧς οὐδεὶς δύναται νὰ ὑπολογίσῃ. Μάτην ὁ σοφὸς ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴν ἀγάπην ὑπὸ τινος τῶν φίλων, οὐχὶ δὲ πάντοτε τὴν καρδίαν κατακτῶσιν οἱ γονεῖς, οἱ σύζυγοι, οἱ ἀδελφοί. Ὁ Ἰησοῦς ἀπαιτεῖ ἀπεριόριστον ἀγάπην καὶ ἐπιτυγχάνει. Τοῦτό μοι ἀρκεῖ. Ὑπάρχει δύναμις τις ἀνωτέρα τῆς ἀνθρωπίνης ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ καὶ κατακτᾷ τὰς μελλούσας γενεὰς διὰ δεσμῶν ἰσχυροτέρων τῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος καὶ τῆς ἰσχύος. Ἄνηψε πυρὰν ἀγάπης ἀποσβεννυούσης καὶ αὐτὴν τὴν ἀγάπην τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ καὶ κατισχυούσης πάσης ἀγάπης. Πολλάκις ἐσκέφθην ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου καὶ εἰς τὰ αὐτὰ πάντοτε κατέληξα συμπεράσματα, εἰς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ. Ἐγὼ διήγειρα τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν λαῶν μαχομένων ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀλλὰ πρὸς διατήρησιν τοιούτων αἰσθημάτων ἦσαν ἀναγκαῖοι οἱ λόγοι μου, τὰ βλέμματά μου, ἡ παρουσία μου. Σήμερον, ἐμοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης, ποῦ εἶνε οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ φίλοι μου; Τίς πλέον ἀγωνίζεται ὑπὲρ ἐμοῦ ἐν Εὐρώπῃ; Ὅποια ἄβυσσος μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰησοῦ! Ὑπὲρ τοῦ Ἰησοῦ μυριάδες ἀγωνίζονται, πάντες ἀγαπῶσι καὶ οἱ πολλοὶ λατρεύουσιν. Ὁ Ἰησοῦς ζῆ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ». (α)

Ἄ! ἀναγνώσται! Ὅπου καὶ ἂν στρέψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅπου καὶ ἂν κατευθύνωμεν τὰς ἐρεῦνας καὶ ἐκζητήσεις μας, θὰ ἐξεύρωμεν τὰς διαρκεῖς ἀποτυπώσεις τῶν αἰσθημάτων τῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ. Παντοῦ καὶ πάντοτε τὰ ἀποτελέσματα τῶν λόγων, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου. Τί ἦτον ὁ κόσμος πρὸ τοῦ Ἰησοῦ, τί δὲ μετὰ τὸν Ἰησοῦν; Πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθόν, πᾶν ὅ,τι ὀσιον, πᾶν ὅ,τι ὑψηλόν, ἀνήκει εἰς τὸν Χριστιανισμὸν.

(*) Bougaud. Ὁ Χριστιανισμὸς. Τόμος 2ος Σελ., 637.

Και Πάρκερ ἐξ Ἀμερικῆς καὶ Ρενάν ἐκ Γαλλίας καὶ ἀσεβέστεροι τούτων συνάδελφοί των ταῦτα ἀνωμολόγησαν. Τὰ δὲ ἱστορικὰ γεγονότα γορηγοῦσι τὴν περιφανῆ ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἠθικῆς ἐπιδράσεως τῆς προσωπικότητος καὶ διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν χαρακτῆρων περιφανῶν ἀνδρῶν καὶ ἐπιστημόνων διατελούντων ἐν ἀμφιβελίᾳ περὶ τῆς ὑπερκοσμίου αὐτοῦ ὑποστάσεως. Διότι ἡ πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις δὲν εἶνε ἀγάπη πρὸς ἀπλοῦν θνητὸν οὐδὲ ἀφοσίωσις πρὸς ἀπλοῦν ἰδρυτὴν θρησκευματος, ἀλλ' ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις ἐν τῇ πίστει τῆς θείας αὐτοῦ ἐκπορεύσεως καὶ ὑποστάσεως. Ἐν τῇ πίστει ταύτῃ, ἡ πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀγάπη προσλαμβάνει δύναμιν ἀκαταγώνιστον ὑπερνικῶσα πᾶν ἄλλο αἶσθημα καὶ μεταβάλλουσα τὸν ἄνθρωπον εἰς νέον πλάσμα αὐταπαρνήσεως καὶ ἀγιότητος. Πᾶσα ἡ ἱστορία τῆς ἠθικῆς προόδου, ἀναπλάσεως καὶ ἐκπολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος παρήχθη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς προσωπικότητος καὶ διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀγαπώντων καὶ πιστευόντων εἰς αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

I

**Τετέλεσται ! Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε
τὸ πνεῦμα !!!**

Καὶ τί ἄρα γε ἦτο τετελεσμένον ;
Οὐδὲν κατὰ ἄνθρωπον, οὐδὲν κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἱστορίας,
οὐδὲν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν καὶ λογικὴν. Καὶ ὁμοίως ὁ